

УДК 343.3

Кричун Ю.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»)

DOI: 10.31733/2078-3566-2017-4-188-195

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОНТРАБАНДУ НАРКОТИКІВ

Розглянуто актуальні проблеми розвитку кримінального законодавства зарубіжних країн про відповідальність за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин. Зроблено висновок про те, що кримінальне законодавство зарубіжних держав у сфері відповідальності за контрабанду наркотиків формулюється по-різному, але в усіх законах цей злочин визнається таким, що має значну небезпеку для суспільства.

Ключові слова: кримінальне законодавство, відповідальність за контрабанду, порівняльно-правовий аналіз, Кримінальний кодекс, митний кордон.

Постановка проблеми. Вивчення законодавства зарубіжних держав, яке спрямоване на боротьбу з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, становить певну цінність для пошуку оптимальних законодавчих рішень у процесі вдосконалення аналогічного національного кримінального закону. Актуальність проблеми боротьби з цим злочином полягає в тому, що вдосконалюється професіоналізм і організованість дій злочинних угруповань, незважаючи на всі вжиті заходи, збільшується нелегальне виробництво наркотичних засобів. Доходи від наркобізнесу, за оцінками експертів ООН, щорічно складають десятки мільярдів доларів і поступаються лише прибутку, який отримується від торгівлі зброєю.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Частково питання, що досліджуються у роботі, висвітлювалися у працях дослідників у галузі кримінального права та кримінології, які тією чи іншою мірою розглядали питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та протидії незаконному обігу наркотиків: О.М. Джужи, А.П. Закалюка, О.В. Козаченка, О.М. Костенка, О.О. Кравченко, Н.А. Мирошніченко, А.А. Музики, О.В. Наден, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничного, М.П. Селіванова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.А. Тимошенка, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, М.С. Хруппи, В.М. Шевчука, С.С. Яценка та ін.

Контрабанда як склад злочину розглядалася у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: С.А. Гадойбоева, В.О. Владимірова, Ю.Г. Кісловського, М.П. Карпушина, О.М. Омельчука, О.В. Процюка, В.В. Сіленка, Ю.І. Сучкова та ін.

Тому проблема боротьби з контрабандою наркотичних засобів і психотропних речовин постає гостро не тільки в Україні, але і практично в усіх державах світу, що вимагає обміну досвідом в цій непростій справі. З цією метою проведемо аналіз відповідного кримінального законодавства деяких країн СНД та інших держав.

Виклад основного матеріалу. Слідуючи рекомендаціям Модельного Кримінального кодексу, більшість держав СНД розділили контрабанду на два самостійних склади злочину. Наприклад, ст. 209 розділу «Злочини у сфері економічної діяльності» Кримінального кодексу (КК) Республіки Казахстан [3] передбачає кримінальну відповідальність за економічну контрабанду, а ст. 250 встановлює особливу кримінальну відповідальність за контрабанду вилучених з обігу або обмежених в обігу предметів (зброї, наркотиків та ін.). Цей склад злочину міститься у розділі злочинів проти громадської безпеки та громадського порядку. Іншим об'єктом ст. 250 КК Республіки Казахстан є також порядок митного регулювання предметів, вилучених або обмежених в обігу. Кримінальна відповідальність за це діяння передбачена у виді позбавлення волі до 15 років залежно від наявності кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак. Як бачимо, суспільна небезпечність контрабанди наркотиків у Казахстані прирівняна до контрабанди зброї на рівні громадської безпеки, що відрізняє цей закон від національного, який визнав об'єктом цього злочину здоров'я населення. Однак треба визнати, що ці два об'єкти за ступенем важливості фактично рівнозначні.

Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан також поділяє контрабанду на два види, які передбачені ст. 246 «Злочини проти громадської безпеки» і ст. 182 «Злочини проти основ економіки» (до них належить економічна контрабанда) [4, с. 113]. Такий спосіб вчинення контрабанди, як використання службового становища (без конкретизації суб'єкта злочину), віднесено до основного складу злочину, передбаченого в ч. 1 ст. 182 КК Республіки Узбекистан. На окрему увагу заслуговує особливо кваліфікований вид контрабанди, вчиненої з підривом митного кордону (ч. 2 ст. 182). На наш погляд, ця ознака може бути врахована і українським законодавцем з метою диференціації кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин. Як позитивний приклад можна вказати розширене тлумачення в зазначеному законі такої особливо кваліфікуючої ознаки, як організована злочинна група. Згідно з п. «в» ч. 2 ст. 182 КК Республіки Узбекистан, відповідальність настає за контрабанду, вчинену не тільки самою організованою групою, а й вчинення злочину в її інтересах. Встановлення кримінальної відповідальності для осіб, які не є членами організованої групи, але сприяють її злочинній діяльності, нам видається цілком доцільним.

У ст. 206 КК Республіки Азербайджан наведено перелік предметів, щодо яких встановлено спеціальні правила переміщення через митний кордон цієї держави. Також, як і в КК України, ст. 206 КК Республіки Азербайджан передбачає ще одну кваліфікуючу ознаку – вчинення контрабанди повторно [4, с. 97].

У КК Республіки Білорусь склад контрабанди закріплено у ст. 228 розд. 25 «Злочини проти здійснення економічної діяльності». Законодавець Республіки Білорусь, на відміну від українського, розширив перелік кваліфікуючих ознак, вказавши в якості такого вчинення контрабанди особою, яка була раніше судима за цей злочин (ч. 3 ст. 228 КК Республіки Білорусь). Цікавим є визначення великого розміру у примітці до цієї статті: «... якщо вартість переміщених однією особою або групою осіб товарів і цінностей перевищує в дві тисячі разів розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на день скоєння злочину» [1, с. 46].

Попередня судимість особи за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин не визнається кваліфікуючою ознакою в ст. 229.1 КК РФ «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх прекурсорів або аналогів, рослин, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або їх прекурсори, або їх частин, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або їх прекурсори, інструментів або обладнання, які перебувають під спеціальним контролем і використовуваних для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин». Цей злочин розміщено у розділі 25 «Злочини проти здоров'я населення і громадської моральності». Специфіка даного складу визначається виходячи з предмета злочину, до якого належать: наркотичні засоби, психотропні речовини, їх прекурсори або аналоги, рослини, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або їх прекурсори, або їх частини, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або їх прекурсори, інструменти або обладнання, які перебувають під спеціальним контролем і використовуються для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин. Хоча ознака «повторності» в російському кримінальному законодавстві втратила чинність, ми вважаємо, як виняток, було б бажано у складі контрабанди наркотиків врахувати значну суспільну небезпеку цього злочину.

У ст. 248 КК Республіки Молдова передбачено додатковий спосіб контрабанди – «приховування предметів у спеціально виготовлених або пристосованих для цього сховищах», що є, на наш погляд, доцільним і для українського закону.

Не менший науковий інтерес кримінальної відповідальності за контрабанду наркотиків становить кримінальне законодавство деяких держав Європи та Азії.

Кримінальний кодекс Латвійської Республіки закріпив контрабанду наркотичних засобів у ст. 190 розд. 19 «Злочинні діяння в народному господарстві», включивши контрабанду наркотиків лише як особливо кваліфікуючу

обставину.

Частина 2 ст. 76 КК Естонської Республіки передбачає контрабанду заборонених товарів або інших цінностей, які вимагають наявності спеціального дозволу, але не мають його (радіоактивних матеріалів, вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, речовин, що входять у наркотичні засоби або психотропні речовини, ненаркотичних ліків, отруйних речовин, стратегічних товарів, вогнепальної зброї або боєприпасів). Як кваліфікуючу ознаку естонський законодавець вказав вчинення контрабанди службовою особою з використанням службового становища або цивільною особою (ч. 3 ст. 76 КК) [6, с. 36].

Найбільш детально питання відповідальності за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин розглянуто в КК Китайської Народної Республіки (КНР) [7, с. 376]. У ньому цьому злочинному діянню присвячено сім статей (ст. 151–157). Контрабанда наркотиків у цій країні належить до злочинів проти соціалістичного ринкового економічного порядку.

Особливо сувора кримінальна відповідальність передбачена за контрабанду наркотиків, незалежно від їх кількості, і схиляння неповнолітніх до контрабанди (ст. 347 КК КНР). Більш суворо карається неврахована повторна контрабанда. Основними покараннями за контрабанду наркотичних засобів згідно зі ст. 347 КК КНР передбачено: позбавлення волі на п'ятнадцять років, довічне позбавлення волі або смертна кара, а в якості додаткового покарання застосовується конфіскація майна.

Значний інтерес становлять кваліфікуючі ознаки ст. 347 КК КНР:

- контрабанда, торгівля, перевезення, виробництво 1000 г і більше опіуму, 50 г і більше героїну або метиламфетаміну або інших наркотиків у великій кількості;
- керівництво групою з контрабанди, торгівлі, перевезення, виробництва наркотиків;
- збройне прикриття контрабанди, торгівлі, перевезення, виробництва наркотиків;
- застосування насильства, опір слідству, затримання, арешту при обтяжуючих обставинах;
- участь в організованому міжнародному наркобізнесі.

Особливо суворо караються використання, схиляння неповнолітніх до контрабанди, торгівлі, перевезення, виробництва наркотиків або продаж наркотиків.

Стаття 349 КК КНР передбачає кримінальну відповідальність із покаранням у виді позбавлення волі на строк до трьох років, арештом або наглядом навіть за «вигороджування злочинців, які займалися контрабандою, торгівлею, перевезенням, виробництвом наркотиків, приховування, переміщення, приховування наркотиків або доходів, отриманих злочинним шляхом». Цей закон нам здається цілком виправданим і заслуговує на увагу з боку національного законодавця при вирішенні питань посилення криміна-

льної відповідальності за контрабанду наркотиків.

Однак надмірна регламентація родинних злочинних діянь, пов'язаних з контрабандою наркотиків, і надмірна жорстокість покарання в КК КНР, на наш погляд, навряд чи є доцільною.

У КК Японії (ст. 138) передбачено кримінальну відповідальність за ввезення та інші дії щодо опію або приладів, що призначені для куріння опію, які вчиняються особами, що займаються митними справами. Якщо така особа ввозила або дозволяла ввозити опій або прилади, що призначені для його куріння, то вона карається позбавленням волі з примусовою фізичною працею на строк від одного року до десяти років.

Кримінальну відповідальність також передбачено і для осіб, які не є працівниками митних органів, але які сприяють контрабандному ввезенню опію в країну (ст. 136). У статті визначено таке: «Особа (будь-яка, крім осіб, що займаються митними справами), яка ввозить, виготовляє, продає або зберігає з метою продажу опій ... карається позбавленням волі з примусовою фізичною працею на строк від шести місяців до семи років».

У кримінальному законодавстві Німеччини спеціального складу злочину, що передбачає відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, немає. Відповідальність за контрабанду регулюється тільки взагалі. Положенням про податки (Abgabeordnung) від 16 березня 1976 року передбачено два склади контрабанди відповідно до її предмета – проста контрабанда (§ 372) та кваліфікований склад контрабанди (§ 373). При цьому контрабанда наркотиків взагалі не виділяється, і покарання за неї незвичне за своєю гуманністю. Відповідно до § 372 Положення про податки, проста контрабанда полягає в тому, що винний всупереч існуючій забороні ввозить, вивозить або провозить ті чи інші предмети без належного пред'явлення їх митниці. Покарання – позбавлення волі на строк до п'яти років (мінімум позбавлення волі за КК Німеччини дорівнює одному місяцю) або штраф. Кваліфікована контрабанда – це, згідно з § 373 Положення про податки, така контрабанда, яка здійснюється у виді промислу, або із застосуванням насильства, або у складі банди із застосуванням вогнепальної зброї. Покарання – позбавлення волі на строк від трьох місяців до п'яти років [4, с. 271].

Норми про кримінальну відповідальність фізичних і юридичних осіб за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, у кримінальному законодавстві Великобританії містяться у двох спеціальних актах – Законі «Про зловживання наркотиками» (1971) і Законі «Про наркотики» (2005). Крім того, окремі норми, що встановлюють відповідальність за контрабанду наркотиків, а також приписи про покарання і повноваження судів, поліції і митниці з розслідування таких злочинів, містяться в достатній кількості в інших законах – «Про митниці і акцизи» (1979), «Про поліцію і докази у кримінальних справах» (1984), «Про кримінальну юстицію (міжнародне співробітництво)» (1990), «Про кримінальну юстицію» (1993), «Про незаконну торгівлю наркотиками» (1994) та ін.

Відповідальність за контрабанду наркотиків встановлена Законом «Про

митниці і акцизи» (ст. 50 і 68), згідно з яким особи, винні в незаконному імпорті та експорті наркотиків класу А, караються довічним позбавленням волі і штрафом у необмеженому розмірі; класу Б – позбавленням волі на термін до 14 років і / або штрафом у необмеженому розмірі. Незаконний трафік наркотиків на британських кораблях переслідується на підставі Закону про кримінальну юстицію (міжнародне співробітництво) 1990 року та Закону «Про незаконний трафік наркотиків» 1994 р. Особи, винні у скоєнні цих злочинів, караються позбавленням волі, аж до довічного, в тих випадках, коли мова йде про наркотики класу А; за трафік наркотиків класу Б і В – позбавленням волі на строк до 14 років і / або штрафом, розмір якого визначає суд на свій розсуд; у сумарному порядку злочин карається позбавленням волі на строк до 12 місяців і / або штрафом у розмірі, що не перевищує статутний максимум (5000 фунтів стерлінгів).

В межах цієї теми становить інтерес кримінальне законодавство США. Основним правовим інструментом боротьби з незаконним обігом наркотиків у цій країні є розд. 18 і 21 Зводу законів США, куди включено закони «Про речовини, які знаходяться під контролем» (1970), «Про лікування наркоманії» (1974), «Про психотропні речовини» (1978), «Про зміни в покаранні за порушення закону «Про речовини, які знаходяться під контролем» (1984), «Про запобігання хімічним диверсіям» (1993), «Про запобігання перевезенню наркотиків» (1994) та ін.

Відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх прекурсорів або аналогів (імпорт / експорт) передбачено § 333 розд. 21 та § 924 розд. 18 Зводу законів США [8, с. 84]. У першому випадку вказано на умисне порушення правил ввезення-вивезення наркотичних і психотропних речовин, що поширюються як на зовнішню торгівлю, так і на торгівлю між штатами. Покарання за таке діяння встановлено у виді позбавлення волі на строк до десяти років і / або штрафу в розмірі до 250 тис. дол. У другому випадку відповідальність, обмежену тільки нижньою межею термінів позбавлення волі, передбачено за злочини, пов'язані з незаконною контрабандою наркотиків з використанням вогнепальної зброї. У цьому випадку на додаток до покарання за основний злочин призначається покарання у виді позбавлення волі на строк не менше п'яти років – у разі наявності вогнепальної зброї, не менше семи років – у разі відкритої демонстрації вогнепальної зброї, не менше десяти років – у разі застосування вогнепальної зброї [4, с. 306].

Таким чином, Звід законів США визначає більш високий рівень суспільної небезпеки, якщо контрабанда наркотиків вчиняється із застосуванням вогнепальної зброї, що здається цілком логічним.

Висновки. У підсумку можна зазначити, що кримінальне законодавство зарубіжних держав у сфері відповідальності за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів формулюється по-різному, але в усіх законах цей злочин визнається як такий, що має значну небезпеку для суспільства. У більшості кримінальних законів країн, які ми аналізували, спостерігається єдиний підхід до розуміння сутності контрабанди наркотиків. Деякі з квалі-

фікуючих ознак, передбачених у цих законах, є цілком логічними і можуть бути передбачені у складі ст. 305 КК України. Зокрема мова йде про кримінальне законодавство Казахстану, Узбекистану, Азербайджану та інших держав.

Бібліографічні посилання

1. Стрельцов Є. Л. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів: склад злочину : наук.-практ. комент. / Є. Л. Стрельцов, А. М. Притула ; Одеса : Фенікс, 2012. – 84 с. : табл. – (Серія: Коментар до законодавства).
2. Данилевська Ю. О. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення: проблеми кримінально-правової кваліфікації : практич. посіб. / Ю. О. Данилевська, Д. В. Каменський. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 286 с.
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан = TheKazakhstanpenalcode : Закон Респ. Казахстан от 16 июля 1997 г. № 167 с изм. и доп. на 1 авг. 2001 г. / предисл. И. И. Рогова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 236 с.
4. Лозовицкая Г. П. Общий сравнительно-правовой комментарий и сравнительные таблицы уголовных кодексов государств – участников Содружества Независимых Государств (СНГ) : в 2-х ч. / Г.П. Лозовицкая. – Саратов : [б. и.]. Ч. 2. – 2002. – 681 с.
5. Уголовный кодекс Латвийской Республики = TheLatvianpenalcode : принят 8 июля 1998 г. Введен в действие с 1 апр. 1999 г. С изм. и доп. на 1 авг. 2001 г. / науч. ред. А. И. Лукашова ; пер. с латыш. А. И. Лукашова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 209 с.
6. Уголовный кодекс Эстонской Республики = The Estonian penal code : с изм. и доп. на 1 авг. 2001 г. / науч. ред. и пер. с эст. В. В. Запелова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 197 с.
7. Ахметшин Х. Б. Современное уголовное законодательство КНР. Уголовный кодекс КНР / Х. М. Ахметшин, Н. Х. Ахметшин, А. А. Петухов. – М., 2001. – С. 375–377.
8. Кубанцева С. П. Деякі аспекти боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів за кримінальним законодавством зарубіжних країн / С.П. Кубанцева // Журнал зарубіжного законодавства і порівняльного правознавства. – 2010. – № 2. – С. 77–87.

Надійшла до редакції 21.11.2017

Krychun Yu.A. Analysis of the foreign criminal legislation on the responsibility of drug smuggling. The article deals with actual problem of development of criminal legislation of foreign countries on liability for smuggling of narcotic drugs and psychotropic substances. It is concluded that the criminal law of foreign countries in the area of responsibility for drug smuggling is formulated in different ways, but in all laws this crime is recognized as having a significant danger to the society.

The illegal trade in narcotic drugs and psychotropic substances, their precursors or analogs, plants or their parts containing narcotic drugs, psychotropic substances or their precursors, has long outgrown the borders of all states and has penetrated all continents. With catastrophic speed, drugs are spreading around the world and become a real threat to the social and economic foundations of the state of various countries, while the scale of criminalization of society is expanding.

The smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors is one of the main sources of drug market penetration. Europe has become a priority market for drug producers and suppliers. Ukraine has a certain place in their plans. She is at the crossroads of several international drug transit routes. Consequently, the illicit trafficking of narcotic drugs at the regional, national and international levels has reached alarming proportions, and the related international criminal activity poses a threat to the security of sovereignty of the states. Part of the transit drugs remains in Ukraine.

The smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their precursors or analogues, plants or their parts containing narcotic drugs, psychotropic substances or their precursors is a breeding ground for international terrorism, a means of carrying out illegal operations with narcotic and psychotropic substances, is characterized by a high degree of organization and technical availability, international connections.

Keywords: *criminal law, responsibility for smuggling, comparative legal analysis, criminal code, customs border.*

* * *

УДК 343.97

Степанченко О.О.

кандидат юридичних наук
(Донецький юридичний інститут
МВС України. м. Кривий Ріг)

СТРАТЕГІЯ ПРОТИДІЇ ЕТНОРЕЛІГІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ: ДОСВІД КРИМІНОЛОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Стаття присвячена проблемам формування стратегічного підходу до протидії етно-релігійному тероризму. Запропоновано кримінологічну модель відповідної стратегії, яка складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: ціннісно-орієнтаційного, функціонального та структурного. Виділено, надано опис і пояснення цілям, принципам, а також стратегічним напрямкам, заходам, тактичним задачам протидії етнорелігійному тероризму, інтеграційним зв'язкам в механізмі антитерористичної діяльності, її забезпеченню.

Ключові слова: *етнорелігійний тероризм, механізм, стратегія, протидія, цілі, принципи, напрями, заходи, задачі.*

Постановка проблеми. Динамічність і функціональна комплексність механізму протидії злочинності, тобто, власне те, що формує в діяльності розрізаних суб'єктів елементи цілісного механізму, досягається в результаті оперування стратегічним підходом в його організації. Немає потреби в детальній аргументації цієї загалом відомої тези. Водночас не зайвим буде зробити акцент на тому, що запуск чи-то підвищення ефективності механізмів протидії етнорелігійному тероризму виявляє, відтак, залежність саме від стратегічного наповнення відповідного сегменту кримінально-превентивної діяльності. Звідси – стратегія протидії етнорелігійному тероризму постає як: *по-перше*, форма теоретичного осмислення механізмів цієї діяльності з від-